

ШЫН

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажылчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

1954
ЯНВАРЬ
24
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 18 (2955)
ӨРТЭЭ 20 КОП.

Бистиң Совет Эвилелиниң
алдарлыг Коммунистг партиясы делгерезин!
Улуг совет улус делгерезин!
Ленинизм делгерезин!

УЛУГ ЛЕНИНИҢ АЙЫТКАН ОРУУ-БИЛЕ

Коммунистг партияның болгаш Совет күрүениң улуг үндөйлөкчизи, революцияның генийлиг теоретиги, улуг бодакчы болгаш организатору, бүгү чурттарның ажылчы чоннарының баштыгызы болгаш башкызы—Владимир Ильич Ленинниң мөчөөн хунүден бээр үш он чыл эртен. Ленинниң бүгү амьдыралы улустуң херээнге бердинген. Ол бодунуң бүгү-ле маадырлыг күштерин, бодунуң чырык генийин болгаш чаныш-сыныш чок күзөл-соруун ажылчы чоннарың капиталисттик кулданымшыкындан хостаар дээш демиселге берген.

Ленинниң өлүм чок херээ чурттап, чечектелип турар. Бистиң бүгү тилелгеривистиң күчүлүг үндөзүн—марксизм-ленинизмниң улуг өөредий чүс-чүс чылдарда чурттаар!

Ленинниң тургусканы болгаш доктуртуканы Коммунистг партия улуг болгаш алдарлыг орукту эртен. Ленинниң орук-биле бистиң чуртувсту социализмниң тилелгезинче партия чедирип келген. Бүгү совет улустуң найыралдыг деткимчезинге даянгат, партия коммунизм тургузушкунуң улуг сорулгаларын быжыг болгаш идегелдиг шийттирлеп турар.

Ленинизмниң улуг идеялары бүгү чурттарның ажылчы чоннарының демиселиниң оруун чырыдып, делегей төөгүзүңү бүгү чорудулгазынга күчүлүг саяларын чедирип турар.

Ленинниң улуг овуру-хевирди миллион-миллион кижилерниң чүректеринде болгаш меделерияте чурттап, капиталисттик дарлалга удур демиселче, улустарның аразынга тайбын дээш, найырал, хосталга дээш демиселче оларны чорук кирип турар.

Ленинизм чаа делегейниң тудуушкунуң дугайында улам тилеп турар өөредилге апарган.

Ленинниң револючусу эртемни баш бурунгаар көөр чорунуң кычаралда аажок улуг чыл бүрүдө бүгүге улам-на көскү болгаш бүзүрелдиг бадыткатынын турар, бо үениң шийтелиниң хөгжүлдөзүнүн хообулаларын ооң ажытканы бадыткатынын.

Капитализмниң сөөлгү чаадыз болур империализмниң экономикактг болгаш политиктиг мөзү шынарының генийлиг эртемниң анализин Ленин берген. Империализмниң үенінде капитализмниң хөгжүлдөзүнүн дең дески эвес хообулзун ажыткаш, Ленин болза, социализмниң тилелгезин баштай хөй эвес ийикпе, харын-даа тускайлап алган чаңгыс чуртка болдунар дээр дугайында түңнели кылган. Ооң тургусканы Коммунистг партияны Ленин идея талазы-биле ыңчаар чепселгезин, аңаа тодаргай сорулганы айткан, улуг төөгүлүг перспективаны ажыткаш. Партия болза, орустун ажылчын аңгызын болгаш ооң револючусу эвилелини—тараачын чонну хааның өзү-га болгаш капитализмге удур тулушкунче дидим болгаш бүзүрелдиг эккелген, бүгү делегей төөгүзүңге чаа үени—социализмниң тилелгезин үениң ажыткаш Октябрьниң социалистг Улуг революциясының тилелгезинге эккелген.

Ленин болза, совет чуртту социалистг ийитилелди тургузарының калбак болгаш чырык оруунче кириген, социализмни тургузарының аргаларының тодаргай билни-биле партияны чепселгезин. ССРЭ-де социализмниң тилелгезин—партияның организатору, башкарыкчы ажыл-чорудулгазынын, бистиң бүгү улугу-вустуң маадырлыг чогаалдыкчы күш-ажылчыны кол болгаш улуг түңнели ол,—ол болза, Ленинниң чагыларынга партияның чагылыш чок шыңчызын түңнели, ол улуг чагыларны амьдыралга боттандырган түңнели ол.

Ленинниң чүс-чүс чылдарда өшпес генийи болза, социализмден коммунизмге чорту шийчирииниң оруун ажыткаш. Коммунистг ийитилелди тургузарының негеделериниң дугайында кол принципалдыг айтышыкынарын бодунуң өлүм чок ажылдарында ол берген. Ол негеделер болза, социалистг ийитилелди бүдүрүкчү күштерин бүгү хемчеглер-биле хөгжүлдөргө, социалистг бүдүрүлгө харылзааларын үзүктел чокка сайырадырында, күш-ажылды бүдүрүкчүлүг үргүлчү өстүрүндө, продуктуларын болгаш улустуң херегел чүүлдериниң элбөкшилин тургузарында деп Владимир Ильич айттып чоразан.

Ол айтышкынарын барымдалааш, партия коммунизм тургузушкунуң улуг программасын ажылдап чогааткаш, амьдырал кырында боттандырып турар. Көдээ ажыл-агыйның болгаш улустуң херегел барааннарының шыңгыш чөдүрүлүшкүнүң сорулгаларын айткан партияның директивалары чедишкенин боттанып турар. Ам 3-астың чуртувсту күчүлүг аар индустрия тургузунган болгаш сайырап үргүлчүлөп турда, шак ыңдыг көдүрүлүшкүңгө бүгү боттут аргалары тургустунган. Улустуң материалдыг чаагайжыдылганың болгаш культурулу денелениң улам ыңай чагылыш чок көдүрүлүшкүнү хандыраар дээш, чокко ийи-үш чылдарда продукт болгаш үлөтүр барааннарының талазы-биле чонун өзүп турар херегелдин четче хандыраар дээш ол бүгү аргаларың долу хемчээлди-биле ажылгаар сорулганы партия салган. Шак ол сорулганы күөсөлдир болза, совет ийитилелдин социализмден коммунизмге чорту шийчирииниң оруунга улуг базым болур.

Коммунизм тургузушкунуң боттут сорулгаларын шийттирлээр чечке совет кижилерниң чогаалдыкчы энергиязын утлавышаан, партия болза, Ленинниң чагыларын күөсөлдүрүшкүңгө, ажылчын аңгы биле тараачынарының эвилелин камныг камгалап, мога-шылга чок быжыглап турар. Партияның Төп Комитетиниң сентябрь Пленумунун салган төөгүлүг сорулгаларын шийттирлээр болза, ол бузулбас эвилелди—бистиң Төрөөн чуртувустун күчү-шыдалының үндөзүнүн быжыгларынга улуг идиг болур.

Бистиң хөй националдыг совет күрүневиң улустарының найыралының улуг Ленин чогаалдып кылган политиказынга үндөйлөп хөгжүп, быжыгып турар. Улустарның найыралы быжыглары ленинчи-сталинниң национал политиканы чагылыш чокка боттандырып турар бистиң партияның Төп Комитетиниң доктаамал сагыш салышыкынын чүүлү болуп турар.

Коммунизм тургузушкунуң улуг сорулгаларын амьдыралга боттандырышаан, партия болгаш чазак улустар аразында тайбындык болгаш найыралдык политиказын быжыгы-биле чорудуп турар. Ол политика болза, капиталистг чурттар-биле бистиң чуртувустуң үр үеде тайбын кожа чурттап болурун дугайында Ленинниң айтышкынарын өскөрүлүш чокка барымдалап турар.

Улустар аразында тайбындык политиказын Ленин чарлаан болгаш ол политиканы Совет күрүнеңиң даштыкы политиктиг шугумунуң үндөзүн кылдыр салган. Амгы ийи—капиталистг болгаш социалистг ийи системаларың кожа чурттап, тайбың экономикактг кады ажылда-жылгазынын болдунарының дугайында ленинчи айтышкынаар болза, быжыг болгаш үр тайбың дээш, улустар аразында дүшкүрлүг байдалды кошкадыры дээш Совет ча-

зактык демиселиниң принципалдыг үндөзүн болуп турар. Улустар аразында шийтирлетиниң оруун айтырылганы тайбың арга-биле таарыштырырга бүгү эргежок чугула чүүлдерин кылбышаан. Совет чазак болза, бүгү кижилер төрелгениң өзиг, бүгү-ле өзүп турар деткимче-нин болгаш сагыш-сеткил каттыштырышыкынын апар турар. Тайбың дээш бис-биле кады улуг кыдат улус, улус демократиязынын чурттарының ажылчы чоннары—тайбыңның демократияның болгаш социализмниң бүгү күчүлүг лагерин, капиталистг чурттарда миллион-миллион бөдүүн болгаш ак-сеткилди кижилер демисежип турарлар.

Ленин—улустар аразындагы тайбындык болгаш найыралдык тугу. Ол улуг тук болза, улустарың келер үедеги чырык чаагай чоруу дээш, тайбың дээш демиселче бүгү депшилетилгэ кижилер төрелгениң чырыдып турар. Ленинниң идеялары болза, агрессияны болгаш империализмни күштеринге удур чагылыш чок демиселче, бүгү чурттар-ның улустарынга—чер бөмбүр-вэзонниң кырында чурттап турар улуг-даа, биче-даа бүгү-ле улустарга быжыг болгаш шыңгы тайбың дээш демиселче бүгү-ле чурттарның ажылчы чоннары мобилизастап турар.

Ленинниң тургусканы болгаш кижизикени, хөй саныг дайыннар-биле кызымаккай демиселче ооң канып быжыктырганы Коммунистг партия болза, бодунуң чартык чүс чылда бүгү ажыл-чорудулгазы-биле, улустуң эрге-ажыгына бодунуң кызыгаар чок бараан болушкуну-биле улус массаларың, бүгү ажылчы чоннарың кызыгаар чок идегелин болгаш улуг ынакшылын чедип алган. Коммунистг партияны Ленин бистиң үениң угааны, ак-сеткили болгаш ат-алдары деп алаан. Бистиң маадырлыг партиявыс совет улугу социализмниң тилелгезинге эккелген болгаш ам коммунизм тургузушкунуң чедишкенин удуртуп, бүгү делегейниң револючусу болгаш хосталгалыг шийчээшкенин авангардында чоруп турар.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының күжү-оюн чаңгыс эп-сеткилинде, ооң хүрээлениниң идея болгаш организация талазы-биле сырый каттышканында, ленинизмге ооң чагылыш чок шыңчызында, ажылчы чонун массалары-биле ооң үзүктел чок харылзаазында. Бистиң партиявыстың организацияг чугула принциби болза, удуртулганы — коллективтиг дуржулгазы, марксисчи-ленинчи теорияның эртемниң үндөзүнине даянып турар Төп Комитеттиң коллективтиг шылгарангай чоруу, удуртуку кадрлар-ның калбак инициативазы, улус массаларың чогаалдыкчы энергиязы болгаш бот-тывыңгыр чоруу чуртка партияның удуртулганының шыңчызын хандырып турар.

Төп Комитеттиң июль болгаш сентябрь Пленумнарының шийттирлери бүгү партия чаңгыс эп-сеткилде хүлээп алган чорук болза, улуг ленинчи тукка партияның бүгү организацияларының шыңчызын, Төп Комитетти, удуртукуларын—Ленин—Сталинниң өөреникчилериниң болгаш соратниктериниң алдарлыг болгаш шылгарангай коллективин дээскиндир оларның улам сырый каттышканын база катап көргүскөн.

Ленинизмниң тилетирбес тугунуң адаа-биле, өлүм чок Ленинниң айыткан оруу-биле, партия, ооң Төп Комитеди чуртту тилелгеден тилелге коммунизмниң алдарлыг оруу-биле бүзүрелдиг чоудуу оор. («Правданың» январь 22-де муруку чүүлү).

Ужен чылдарда Ленин чокка — ленинчи орук - биле

ССР Эвилелиниң Улуг театрынга болган хүндүткелдиг-кажыыдал турал

Социализм чуртувун улустары Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының болгаш Совет күрүнеңи гениалдыг үндөйлөкчизи В. И. Ленинниң мөчөөн хунүден бээр 30 чылын массаларың политиктиг болгаш күш-ажылчы улам көдүрүлүшкүнүң байдалында демделеп турар. Экономикактг болгаш культурулу хөгжүлдөзүн көдүрүлүшкүнүң болгаш совет кижилерниң материалдыг чаагай амьдыралының чагылыш чок көдүрүлүшкүнүң талазы-биле чаа чедишкенин чедип алдынан.

Январь 21. Найсылалдык кудумчуларында кара хаажылыг туктар мөгейти астынганда, улуг башкыны тураскаалыга холбаштырган хүндүткелдиг-кажыыдал хуралының чылды-на болур чери ССР Эвилелиниң Улуг театрының бажының кырында кара хаажылыг тукту аскан.

Эш Н. С. Хрущевтуң чугаазы

Эштер! Бистиң баштыкчывыс болгаш башкывыс гениалдыг теоретик, революцияның бодалчызы болгаш организатору Владимир Ильич Ленинниң чүрээ сокпастаан хунден бээр ужен чылдар эрти.

Ленин улус-биле үзүлбес харылзаалыг бистиң Коммунистг улуг партиявысты тургускан, хөй саныг дайынга удур шыңгы демисел-биле ол партияны канналдырган болгаш камгалаан.

Кижилер төрелгениң ийитилелиниң хөгжүлдөзүн чаа, социалистг орукче ээлдирип кириген улугдан улуг революцияны Ленин баштаан. Кижилер төрелгениң, төөгүзүңде бир дугаарда ажылчыннарың болгаш тараачынарының күрүнези—совет күрүне Ленин үндөйлөп тургускан, ол күрүнеңиң эне-берге үенинде, ол анык болгаш быжыкпаан тургаш, хөй саныг даштыкы болгаш иштики дайыннарга удур оттуг дээрбекке тулуп турган үеде ол күрүне камгалаан.

Социалистг ийитилелди тургузарың делегем чырык оруунче совет чурту Ленин кириген, Ленинниң чүс-чүс чылдарда өшпес генийи бистиң чуртка коммунизмге шийчелгениң оруун ажыткаш.

Ленин улустар аразында тайбындык политиказын чарлаан болгаш ол политиказын үндөзүнине совет күрүнеңиң даштыкы политика шугумун салган. Ийи язы экономикактг системаларың тайбын кады туруп болурун Ленин үндөйлөп Ленинизм.

МАВЗОЛЕЙДЕ

Кызыл шөлдүң бүгү делегеи хары-быштыганын. Сүүр-сүүр суургаларың кырыңче хар оожум дүжүп, Кремльдиң ханазын, мөңгүнелчек ак-көк шивилерин, Мавзолейниң кырын шыва ап турар, ооң грандинде бижип каан эргим үнелиг аттар:

**ЛЕНИН
СТАЛИН**

Мавзолейге кирер эжикте хүндүлүг таңнылдар шийчеш дивейн турарлар. Улуг, аар эжикиңиң чанында—канчаар-даа аажок улуг веночек-чектер. Бо хүнерде Совет Эвилелинге аалчылар болуп чоразан Чехословакияның, Польшаның, Италияның төлээлери ол веночтарны анаа эккеп салганнар.

Шушкан кижилер оожум шийчеш оор. Мавзолейге язы-бүрү назылыг болгаш эртемниг кижилер, Совет Эвилелиниң улустарының оолдары болгаш кыстары чоруп турарлар. Бо болза, Коммунистг партияның болгаш Совет күрүнеңиң айтыканы улуг программаны боттандыраары дээш мога-шылга чокка ажылдап турар—бистиң үениң кайгамчык чараш туудуларын тудуу үндүрүп, металлдары эвэлдирип-хайылырып, бедик дүжүттерин өстүрүп, улустуң херегел барааннарынга элбөкшилди тургузуу пар бөдүүн совет кижилер-дир. Дистиндир шушкан кижилерниң аразында—чурттуң анык хамаатылары, бистиң Төрөөн чуртувустуң камгалалында көрүңүрүп турар Совет Армияның дайынчылары.

Январь 21-де СЭКП ТК-ның, Москва хоорай комитетиниң болгаш Москва область комитетиниң, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумнарының, ажылчы чоннар депутаттарының Москва область болгаш хоорай Советтериниң, ВЛКСМ ТК-ның, ВЛКСМ-ниң Москва область болгаш Москва хоорай комитеттериниң хөй-хөйи организаацияларының болгаш Совет Армияның төлээкчилери-биле кады кылган туралыга СЭКП-ниң хоочун кежигүнери, бүдүрүлгениң муракчылары, депутаттар, министрлер, партия, совет болгаш профэвилелдер ажылдакчылары, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары чыгып келген.

Сценаның ханында тургускан Владимир Ильичниң улуг портрени дириг чечектер-биле шийчээ. Ийи талаларында—«1924—1954»

деп саннар. Хүндүлел таңнылдар шийчеш дивейн турганнар. Совет кижилерниң дайынчы йөрээли болу берген—«Ленинниң тугунуң адаа-биле, Коммунистг партияның удуртулганы-биле—коммунизмниң тилелгезинче бурунгаар!» деп сөстөрү сценаның кырында алдын-биле би-жээ.

18 шак 50 миңута. Президиумга эштер Г. М. Маленков, В. М. Моло-тов, Н. С. Хрушев, Н. А. Булганин, Л. М. Каганович, А. И. Микоян, М. З. Сабуров, М. Г. Первухин, Н. М. Шверник, П. К. Пономаренко, М. А. Сулов, П. Н. Поспелов, Н. Н. Шаталин көстүп келтилен.

Чылыннар оларны туруп келгеш ийи болгаш үргүлчүлөдиг адыш часкаашкыны-биле байырлап уткаан.

Хүндүткелдиг-кажыыдал хуралың СЭКП ТК-ның бирги секретары эш Н. С. Хрушев ажыткаш.

Ленинчи чагыларга шыңгы Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязы бистиң Төрөөн чуртувустуң улустарың социализмниң тилелгезинге чедирген.

Бистиң партиявыс улуг Ленинниң өөредини удуртулга болдургаш, Совет күрүнеңи, ажылчын, тараачынарың бузулбас эвилелин, бистиң Төрөөн чуртувустуң улугуңуң найыралың үргүлчү быжыглап, чурттуң экономиказының улам ыңай чечектелишкениниң дугайында, совет кижилерниң амьдыралының материалдыг болгаш культурулу денелениң бедидер дугайында мога чок сагыш салып турар.

Ленинизм болза, чаа делегейниң тургузушкунуң дугайында улам тилеп турар өөредиг болу берген. Ленинниң дүрү-хевир бүгү чурттарның ажылчы чоннарының чүректеринге болгаш меделеринге чурттап, тайбың, демократия болгаш социализм дээш демиселче оларны сорук кирип турар.

Бистиң тилелгеривистиң күчү-үнер дөзү марксизм-ленинизм-

ниң улуг өөредий чүс-чүс чылдарда чурттаар.

Улуг Ленинниң херээ чурттап турар болгаш чечектелип турар. Ленин—Сталинниң тугунуң адаа-биле, Коммунистг партияның удуртулганы-биле совет улус коммунизмниң долу тилелгезинче бурунгаар бүзүрелдиг чоруп оор.

Владимир Ильич Ленинниң чырык тураскаалын туруп сууларын дилээни. (Шупту туруп келген).

Эштер! Владимир Ильич Ленинниң мөчөөн хунүден бээр 30 чыл оюнга тураскааткан хүндүткелдиг-кажыыдал хуралың ажыдарын чарлаайн.

В. И. Ленинниң мөчөөн хунүден бээр 30 чыл оюнга тураскааткан хүндүткелдиг-кажыыдал хуралың ажыдарын чарлаайн.

Бистиң чуртувуста болдуңган канчаар-даа аажок улуг чаартылгаларың көргүскөн илеткели чылыннар улуг кичээңгей-биле дыннаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязынга алдар кылдыр, улуг совет улуска алдар кылдыр, ленинизмге алдар кылдыр эш Поспеловтуң салган йөрээлдерин чылыннар димчиттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Хүндүткелдиг-кажыыдал хуралың киржикчилери партияжи Гимнини бут кырынга тура күөсеткен. Залдың иштинде «Интернационалдың» улуг чаагай болгаш күчүлүг аялганы чагыланып турган.

(СЭТА).

Тыва областың V партия конференциязы дүүн, 23-те ажытылган

СЭКП обкомунуң секретары эш Тока бодунуң эге сөзүңге Коммунистг партияның болгаш делегейде бир дугааргы социалистг күрүнеңи тургузушкунуң улуг баштыкчы В. И. Ленинниң мөчөөн хунүден бээр 30 чыл болганын совет улус болгаш бүгү депшилетилгэ кижилер төрелгеден демделеп турар хүнерде конференция эртип турар деп чугаалаан. Эртен чылын партия болгаш чурт улуг Ленинниң херээни гениалдыг уламчылакчызы—И. В. Сталинни сөөлгү орукче үдээ. Вла-

димир Ильич Ленинниң болгаш Иосиф Виссарионович Сталинниң чырыктыгы тураскаалдарың конференцияның төлээлери туруп өзү-лааннар.

Конференцияның президиумун, редакция болгаш мандат комиссияларың сонгаан.

Конференцияның моон дараазында хүн айтырылганы бадылаан:

1. СЭКП обкомунуң өчөдү.
2. СЭКП обкомунуң ревизия комиссиязының өчөдү.
3. СЭКП обкомунуң сонгууру.

4. СЭКП обкомунуң ревизия комиссиязын сонгууру.

СЭКП обкомунуң ажылының дугайында өчөт илеткели партия обкомунуң секретары эш С. К. Тока кылган.

Ревизия комиссиязының ажылының дугайында өчөт илеткели комиссияның даргазының оралакчызы эш И. Е. Томилин кылган.

Илетке талазы-биле санал-оолдар болулаан. Бөгүн конференция ажылын үргүлчүлөп турар.

Москва. Кызыл шөл. В. И. Ленинниң болгаш И. В. Сталинниң Мавзолейинче ажылчы чоннарың чоруп турары.

В. И. Лениннің мөчөөн хүнүндөн бээр ХХХ чыл оюнуң дугайы

Москвага болган хүндүткелдиг-кажыыдал хуралга эш П. Н. Поспеловтуң илеткели

Эштер!
Революцияның гений, Совет Эвилелиниң Коммунисттиң партиязының тургузукчузу, Совет социалисттиң күрүениң үндөзүлөкчизи, бүгү делегейниң ажалчы чоңарының улуг башкызы болгаш баштыңчызы—Владимир Ильич Лениннің мөчөөн хунүндөн бээр үчүн чыл болган.

Коммунисттиң партия совет улусту Ленинниң айтыкан шай оруу-биле үчүн чыл эдертип келген. Ленинниң өлүм чок идеялары коммунисттиң ниитиледи тургузары дээр Совет Эвилелиниң улустарының демиселиниң оруун чырыдып, делегей төөгүзүңү бүгү чорудулгазын күчүлүг саялдары көргүзүп, капиталисттиң дарлагга уду, чаа, хостуг амдыралды тургузары дээр, тайбың болгаш улустарының аразына найраат дээр демиселче бүгү делегейде ажалчы чоңарны хей-аыт кирип турар. Ленинниң өстүрүп доруктурганы Коммунисттиң партия, В. И. Ленинниң херөөниң улуг уламчылачызы И. В. Сталинга баштаткан бодунуң Төп Комитетиниң удуртулгазы-биле чорааш, Ленинниң мөчөөниң соонда социализмниң дайыннарының бүгү атакаларыдан Ленинниң камгалап алган болгаш делегейде бир дугаар социалисттиң ниитиледи бистин чуртувуска тургузарын хандырган. Төгүңүң чорудулгазын дедир ээлдирер азы моондактап турар деп империализмниң реаксылыг күштери канчаар-даа орадалжып турза, төөгү болза, төөгүдүл хөгжүлдүңн объективтиг хоойдулары-биле база ол хоойдуларны илергейлеп турар марксизм-ленинизмниң мөңгө диниг болгаш тилеп турар өөредин-биле дүүштүр бурунгаар чоруп турар. Тайбышкы, демократияның болгаш социализмниң күштери чыл келген тумдун-на өзүп быжыгып, Ленинниң эртем өзүлүгү баш бурунгаар көргөнниң өндүрүдү улам-на тода болгаш, бүзүрдөп бадыктатынып, оон ажытканы, амгы үениң ниитилелиниң хөгжүлдүңн хоойдулары бадыктатынып турар.

I.

Маркс буржуаз ниитилелин шимчээшкениниң экономикактиг хоойлуун ажиткан, капиталисттиң ниитилелин бүдүрүлгө харылзааларын, олар тыттып үнер, хөгжүүр болгаш бүстүп дүжөр кылдыр шинчилеп көргөн, капитализмниң буурап дүжөрүн болгаш капиталисттиң ниитилелин социалисттиң ниитилелче революстуг хууларының чайлаш чогуң эртем өзүзү-биле көргүскөн.

Төгүлүг чаа үениң байдалында, кажан капитализм бодунуң дээди чадазынче, империализмниң чадазынче шилчип өскөндө, кажан монополияларның тергидээшкени тургустунганда, Ленин капитализмниң сөөлгү чадазы империализмниң экономикактиг болгаш политикактиг утка-шынарының гениалдыг эртемниң анализин берген. Ленин капитализмниң империализм үезинде экономикактиг болгаш политикактиг хөгжүлдүңн деп-деки өзениниң хоойлуун болгаш аңа үндөзүлөш социализмниң эң баштай хей эвес азы харын-даа тускай алдынган чагыс чуртка тилеп болурун ажиткан.

Ленинниң тодаратканы-биле алдыга, империализмниң экономикактиг мөзү-шынары болза, конкуренцияның хостуун монополияларның солугурунда болур, монополия тресттерде, синдикаттарда-даа, кончук удуг банкыларның бүгү күчүлүгүндө-даа, чигэттин үнер дөстөрүн эжелеп, садып аларында-даа илереп турар. «Бүгү херек—экономикактиг монополияда» деп Ленин бадыктаан. Экономика талазы-биле алдыга, максималдыг, монополюч бедик чоңаачае чүткүл монополияга бот-шынар болур. Ленинниң бо классиктиг айтышкынында империализмниң кол экономикактиг хоойлуунун тыттып үнер байдалдары өзүлүг-ла илеретип көргүстүнгөн.

Монополиялар капитализмге политикактиг надстройканың тергидээшкенинде характерлиг чүүл болза, демократиядан политикактиг реакцияже эргилде болуп деп Ленин санаан, даштыкы-даа, иштикли-даа политикага реакцияның күштелишкени, национал дарлалды күштелишкени, еске нацияларның болгаш күрүлелериниң политикактиг, национал хамаарышпас чорун үрээниче империализмниң чүткүлү, делегейни каттап хуваажыры дээр капиталистти күрүлелерниң аразына демисел капиталистти монополияга дүгүжүп турар деп ол айткан.

Монополияларның империализмтиг дарлалдык күштелишкени болза, ажалчың агының база колонияларның болгаш чартык колонияларның дарлалдык улустарының удурланышкыны күштелир, национал хамаарышпас чорун болгаш национал бүрүн эргезин империализмге үретириг улустарының удурланышкыны күштелир чорукту болдулар.

Империализмтиг политикага, империализмтиг дарлалды улустарының удурланышкынының ол өзүшкүчү болза, империализмниң кошкак чери болур. Делегейниң капиталисттиг рыногунда садыгга шийирлетивмес өрүлдээлери болдуруп турар, капиталисттиг монополияларның максималдыг кончалар дээр сүрүшкүнү база улустарының чаягаар-ла удурланышкыны болдуруп турар өске чурттарның национал хамаарышпас чорун басып дорамчыларының политиказы—бүгү капиталисттиг системаның ниити кризисин ханыладып турар дээрзин сөөлгү чылдарың фактылары болгаш болушкуннары бүзүрелдиг көргүзүп турар.

Херек кырында кайгамчык удуг материалды шүгүмчүлөп өзүзү-биле анализтээринге үндөзүлөш, делегейниң бир дугаар дайынының улустарга эккелген чүүлдерин теория өзүзү-биле тунээринге үндөзүлөш, Ленин XIX вектин төңчүзүңгө чедир-ле улам бедир өрү хөгжүп турган капитализм империализмниң үезинде мангысчыл, өлүп бадып, кижиге төрөлгөтөн улам чаа-чаа ханың дайыннарың болгаш экономикактиг буураашкынарың тамызынче албадап турар капитализмге хуула бергенин эртем өзүзү-биле көргүскөн.

Империализмтиг дайыннарың эң кол уржуктары болгаш түнөөлөрдүн буржуаз политикактиг билди шыдавас дээрзин Ленин бодунуң ажалдарына каш удаа демделеп чораан. Буржуазияга харыскартырган, базылдырган, мегелетирген, төрөттирген миллион-миллион болгаш он-он миллион кижилерниң карактары дайының уржуктары мурнунда көстүп көрбөзүн дүргөн-биле ажалдып турар.

Октябрьниң социалисттиг Улуг революциязы болза; революцияның Ленинниң теориязында кескү бадыкталы болган. Россияның пролетариаты, революстуг тараачынар-биле эвилелдешип алгаш, мурнунда дарлалтырып чораан дыка хожудангай улустар-биле эвилелдешип алгаш, Ленинниң бол-

гаш Ленинниң партияның гениалдыг удуртулгазы-биле эң улуг төөгүлүг маадырлыг чорукту кылган—делегей империализмниң фронтун бир дугаарда үе шапкан, пролетариаттың диктатуразын тургускан, бүгү-делегей төөгүзүңүң чаа үезин, социализмниң тилелтезиниң үезин ажиткан.

Россияга империализмниң эрге-чагыргазы дүжүрер болгаш чуртту империализмтиг дайындан үндүрер төлөөдө, Ленинниң революстуг гениниң бүгү улуу, Ленинниң партияның эң улуг маадырлыг чорун болгаш быжыг туруштуу, Россияның улус массаларының революстуг энергиязының кайгамчык улуг көдүрлүшкүнү херек турган.

Ленинниң тургусканы улуг партия болза, пролетариат Россияның чоңунуң өзүш кезин болуп турар болгаш ол социализмге «чедир бышпаан» дээр дугайында меньшевиктерниң чулчурушкуннарын ап октапкан; партия ажалчың агының болгаш оон революстуг эвилелтезин—ажылчы тараачынары империализмниң эрге-чагыргазың дүжүреринче дийим болгаш идегелди-биле баштаан база 1917 чылдың октябрда социалисттиг революцияның тилелтезинге оларны эккелген.

Чер бөмбүрээниң чоңунуң хей кезин алызы барып капитализмниң боду-биле, империализмниң өсөкүп үнүп турар чөрүлдээлери-биле демиселге өөрени бээр болгаш кижизитинер, чер-делегейниң чоңунуң ол хей кезин бодунуң хосталыры дээр демиселче кайгамчык дүргөн-биле кирип тырттырар деп Ленин соруктуу-биле баш бурунгаар чүгаалап чораан. Социализмниң туюлуга чедир тилээрин ыяаыла чүгаажок хандырганың-дыр дээрзинге чигзинишкениниң хөлөгези-даа Ленинге чок турган.

Ленинниң эртем өзүзү-биле баш бурунгаар көргөннн төөгүңүң бүгү чорудулгазы бадыктаан болгаш бадыктап турар. Совет улус болза, бүдүрүкчү күштерниң дүргөн өөргөңгө баштайгы белеткелдерин революстуг орук-биле тургускаш, Ленинниң партияның удуртулгазы-биле бистин чуртувуска социалисттиг ниитиледи тургускаш, герман фашизмни болгаш япон милитаризмни чылча шапкан. Делегейниң ийи дугаар дайыныга герман фашизмниң болгаш япон милитаризмниң аштырганың түнөөлөндө, Европаның элэң каш чурттары империализмниң системазыдан уштунуң үнгөн, улуг Кылат Улус Республика уштунуң үнгөн, тайбының демократияның болгаш социализмниң күчүлүгү латери тургустунган.

Бистин чуртувус капиталисттиг күрүлелер-биле делегейге кожа турарының бүдүн үезиниң болдуарын ардазын бодунга чаалап алган деп, Ленин хамааты дайының болгаш интервенцияның доозулганының соон дарый айткан. Империалисттер боттарының чимезишкениниң карбастар, ыңдыг болганда бистер боттарының социалисттиг Ада-чуртувустун камгалалыны могаң чок быжыглар биле деп Ленин оон-биле кады сагындырып чораан.

Капиталисттиг чурттар-биле, оон иштинде Американың Катшык Штаттары-биле таарымчалыг дипломаттыг болгаш садыг харылзааларын тургузарына Совет чазактың доктаамал күзеделин Ленин онзалап демделеп чораан.

Америка-биле тайбының үндөзүннери кандыгыл деп америк солунуңа корреспондентизмниң айттарының 1920 чылда бодунуң суралгы харызыны Ленинниң меделгези:

«Америк капиталисттер биске дегбенинер. Бис оларга дегбес бис. Транспортика база машиналар, чепсек-херекселдер болгаш өскөлери-даа бүдүреринге ажалчың чүүлдерниң орну кылдыр бис оларга алдын-биле, чүгө алдын эвес, харын чиг-эт-биле бенин төлээринге белен бис» (Чогаалдар, том 30, арын 340).

Англия болгаш Франция-биле найраалдыг харылзааларын тургузарын Ленин хей каттап чүгаалап чораан. Англия болгаш Франция-биле Совет Россияның кады ажалдыгжылызының перспективаларының дугайында айттыгыга холбаштыр, «Манчестер гардиан» деп англия солунуңа корреспондентизм-биле 1922 чылда чүгаалажышкына Ленинниң айтканы: «Ийи күрүлелерниң каймыз-биле-даа найраалды долу харылзааларын бистер черде тургустунуп болур болгаш бистин сорулгавыс деп санап турар бис... Англия биле Францияның шын билдинген эрге ажиттары ол сорулганың чедип аларына база бир дөмей углуг алаар деп санап турар бис» (Чогаалдар, том 33, арын 346).

Совет чазак капитализмтиг чурттар-биле таарымчалыг харылзааларын тургузар «хөңгү чок» дээр чергелиг империализм лагеринде бистин дайыннары-выстың нүгүлдүг коозун бодаларын Ленинниң бо меделгелери сайгалап турар.

Ийи системаларың үр үеде тайбың байдал-биле кожа турарыңа деткимчелиг эң чүгүлө факторларның бирээзи болур буржуаз чурттар-биле Совет күрүениң садыг харылзааларын Ленин онза ужуру-дузалыг деп көрүп чораан. Экономикактиг бергелээшкенин Советтиг Россия-биле садыг харылзааларын турарының оруунга киреринче капиталисттиг чурттарын чайлаш чокка албадаар деп Ленин айткан.

«Кандыг-даа өжээзирек чазактарның ийикке агыларын күзеленден, тура-соруунда болгаш шийиртенден артык улуг күш бар, ол күш—бистин-биле харылзааларының шак ол оруунга киреринче оларны албадап турар ниити экономикактиг бүгү-делегей харылзаалары болур»—деп Ленин чүгаалаан (Чогаалдар, том 33, арын 129).

Капиталисттиг чурттар-биле бистин чуртувустун аразына үр үедеги тайбың кожа туруп болурун дугайында бистин улуг башкысы Ленинниң айтышкынарың Коммунисттиг партия биле Совет чазак кезеде удуртулга болдуруп келген болгаш болдуруп-даа турар. Социалисттиг болгаш капиталисттиг ийи системаларың аразына үр үеде кожа турарының база тайбың экономикактиг чарыштын туруп болурун дугайында Ленинниң айтышкынаар болза, быжыг болгаш үр тайбың база улустар аразының дүшкүрлүг байдалың кошкадыры дээр Совет чазактың чорудуп турар хажык чок демиселиниң принципаалдыг үндөзүн болган. Бүгү-ле шийирлетимиз эң айттыгыларын тайбың өзү-биле таарыштыр шийирлетиргениң эргежок чүгүлө бүгү чүүлдерин Совет чазак кылдып турар.

Үр болгаш быжыг тайбың дээр, улустар аразының амыл чок чорууң быжыглары дээр Совет чазактың могаң чок демиселин депшилгелиг бүгү кижиге-төрөлгөтөн деткип, чүгүзүңүп турар. Тайбың дээр ам үеде бүгү чурттарда калбарып үнгөн орга-

низастыг күчүлүг шимчээшкени болза, «бистин тайбың политикавысты чер делегейниң чоңунуң эң-не хей кезин чүүлүнер» дээр дугайында Ленинниң өстөрүн онза тодазы-биле бадыктап турар (Чогаалдар, том 30, арын 365).

Ленинизм дээрге, империализмге уду, тайбың дээр, бүгү чурттарның улустарының аразына найраал дээр, бүгү улустарының чырыкылыг келер үезин дээр депшилгелиг бүгү кижиге төрөлгөтөнниң демиселиниң тугу-дур. Ленинниң бодунуң революстуг идеялыг күчүзү-биле биске, ол ышкаш бүгү делегейниң ажалчы чоңарына, улуг, биче бүгү улустарың быжыг болгаш чөптүг тайбының дээр агрессияның база империализмниң күштери-биле тендиш дивес демиселдиң эрге-ажыктарына хамаарыштыр массаларны мобилизастарына быжыг үндөзүнн берип турар.

Тайбының, демократияның болгаш социализмниң лагерин улам ыңай быжыгларын, бүгү делегейге тайбының хандырап күштүг илелкейлиг ажал-чорудулганы кылырын, делегейниң чаа дайыны бол-дурбазы дээр, быжыг болгаш үр тайбың дээр демиселини турар чер бөмбүрээнде бүгү кижилерни эзин-биле деткириң Коммунисттиг партия бодунуң ыдыктыг күзүлгези кылдыр санап турар.

II.

Баштай чагыс чуртка социализмниң тилел болурунун теоретиктиг үндөзүнн Ленин берген. СССР-ге социализмниң тургустунганы болза, Ленинниң мерген угааның чагыгыларының күүселдезиниң түнөөлө, Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязының кайгамчыктыг организацы болгаш башкарыкчы ажал-чорудулганының улуг чаагай түнөөлө, ажалчыларны, тараачынарының, интеллигенцияның сорук кирген, маадырлыг, чогаалдык күш-ажылының үр-түнөөлө ол болур.

Бистин чуртка коммунисттиг ниитиледи тургузарының дугайында, социализмден коммунизмге, тодаргайлаарга бүдүрүлгениң чепсек-херекселдериниң ниити эвилелден болгаш продуктуларны кижиге бүрүзүңүң ажалың хөмчөөлүн барымдаалап хуваар чоруктан «Кижиге бүрүзүңүң шыдаарын барымдаалап, кижиге бүрүзүңүң херекелерин барымдаалап» деп коммунисттиг принципти боттандырагың чоруту шийирлиниң оруктарының дугайында кол-кол принципаалдыг болгаш теоретиктиг айтышкынаар Ленинниң өлүм чок чогаалдарында бердинген.

Социалисттиг ниитилелин коммунисттиг ниитилелче чоруту шийилчээр эзериниң шийирлиг болгаш эң чүгүлө негелдиз болза, социалисттиг ниитилелин бүдүрүкчү күштерин бүгү хөмчөг-биле хөгжүлдеринде, социализмниң материал-техникактиг суурун үзүктөл чок сайзырангайжыдарында, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүгү өстүреринде, продуктуларың болгаш улустун херекел чүүлдериниң элбөкшилини тургузарында деп Ленин көргөн. 1902 чылда партия программазының төлөвилегин бенин Ленин социал революцияның алыс кол сорулгазы кылдыр социалисттиг ниитилелин бүгү кижигүннериниң «бүрүн чаагай байдалын болгаш бүгү талазыг хостуг хөгжүлдөзүн хандыраарың» сорулгазын идип үндүргөн.

Бистин чурттуң бүдүрүкчү күштерин хөгжүлдерин дугайында айттыргыч Ленин Октябрь революциязының баштайгы хүннөрүндө эгелеп улуг кичээниги салып турган.

1918 чылдың апрельде Ленин «Эртем-техникактиг ажалдарың планының дөзөвирин» чогаалдып, аңаа Россияны чаягаар бүткөн бүдүрүкчү күштерин үргүлүч өөренип көөр болгаш шийилчээр талазы-биле элэң хей чүгүлө даалгаларын эртемнер академиязына берген турган. Ол документиде кирген Ленинниң өске-даа айтышкынарының аразында дараазында айтышкың бар:

«Улетпүрү болгаш транспортту электрификацияга база электрини чер ажалында херекелеринче онза кичээниги салып, Кызыр чүгүлү казып тыварына болгаш сөөртүрүңгө эң-не өзөш чарыгдаларың үндүрүп тургаш, электри энергиязың алыр төлөөдө, олар чүгүлдүң тергени эвес сорттары (торфтуң, хөмүр даштын хирелиг сорттары) ажылаар.

Суг күштерин болгаш хат шимчедикчилерин чер ажалыңа черле ажылаар» (Чогаалдар, том 27, арыннар 288—289).

«Бистин хүннөрүниң кол сорулгазы» (1918 ч.) деп чүүлге Ленинниң бижээни:

«Шынап-ла күчүлүг болгаш элбөкшилдик Русьту тургузар дээр улустун чогаалдык чоруунга улуг революцияның берген материалы бисте бойдустан байлактарында-даа, кижиге күштериниң кураалдарында-даа, кайгамчыктыг херилшиңде-даа бар» (Чогаалдар, том 27, арыннар 134—135).

Бистин чуртувус үчүн чылдар мурнуңа индустриализацияның талазына мурнуңдан бээр салгынып келген техникактиг хожудаашкыны, интервенцияларниң чедирини хоозурадышкынарының уламында улгаткан хожудаашкыны ажал эртериниң талазына чүгө баштайгы базымнары кылган.

Империализмтиг күрүлелерниң бистин чуртувусче дараазындагы халлаашкыныга чедир бистин аар индустриявысты хөгжүдүп апсывысса, бистин чуртувусту камгалап шыдаар деп Ленин көргөн.

Ленинниң бо эң чүгүлө чагыс бистин партиявыс болгаш бүгү совет улус алдарың-биле күүсеткен. Бистин социалисттиг Ада-чуртувус ам чурттуң оран камгалалың болгаш бүгү улус ажал-агының хөгжүлдерин күчүлүг сууру болуру бүгү тала-биле сайзырангай аар индустриялыг болуп турар. Партияның XIV съездизи эрткенден бээр 28 чыл иштинде СССР-де улестүр продукциязың бүдүрүп үндүрүшкүнү 29 каттап көрдүң. Оон-биле кады кан бүдүрүлгези 21 каттап, хөмүр даш—19 каттап өскөн, электри күжүнүң бүдүрүлгези 45 каттап көрдүң. Машина тудуушкунун болгаш химия улестүрүңүң продукциязы оон-даа бедик темпирлерде өскөн.

Бистин холдарывыста ам энергияның электриден-даа артык күчүлүг үнер дээр бар. Совет эртемденер атомунг энергияны улустарың чагыраарына болгаш кыргып хидырына эвес, делегейниң цивилизациязын узуткаарына эвес, харын коммунизм тургузушкунуңа, кижиге төрөлгөтөнниң чаагай чоруунга херекелериниң кайгамчык улуг аргаларың ажыглаар дээр чедилешкениң ажалдап туралар. Совет Эвилелиниң маргыдаа чок техникактиг болгаш экономикактиг күчүзү, эртемниң болгаш техниканың

талазында оон чедилешкени Совет Эвилелинге болгаш улус демократиязының чурттарына уду «крестилиг поход» дээр чүвениң чамдык дерзин чулчурукчуларын оварындырып турар.

Совет Эвилелиниң Коммунисттиг партиязының XIX съездизи совет улустун демиселиниң болгаш тилелгелериниң кайгамчык улуг түнөөлөрүн үндүрүп болгаш бистин чуртувустун улам ыңай бурунгаарлап чоруурунун программазын айткан. Чуртту индустриализастарың талазы-биле партияның политиказын чедилешкениг боттандырганы чурттуң көдээ ажал-агының күштүг көдүрүшкүнүң болгаш чик база ашы-чем индустриязының бүдүрүлгезин калбартырына эргежок чүгүлө байдалдары белеткэн. Ам, кажан аар индустрияның күчүлүг сууру тургустунган болгаш хөгжүлдөзүн үргүлчүлөп турар үеде, аар улестүргө немец фашисттиг халлаашкының таварыштырган үргөдээшкенини каттап тургустунган үеде, чик индустрияның улустун херекел чүүлдериниң бүдүрүлгезин дүргөн хөгжүлдериниң болдуар боттуг аргазы совет эрге-чагырганың чылдарында ам бир-ле дугаар тургустунган. СССР-ниң Дээди Советиниң бешки сессиязында шийирлеринге, СЭКП ТК-ның сентябрь Пленумунуң төөгүлүг шийирлеринге, партияның болгаш чазактың дараазындагы доктаалдарына социалисттиг көдээ ажал-агының улам ыңай хөгжүлдериниң болгаш ажалчы чоңарның материалдык чаагай чоруун бедилериниң улуг, бүгү талазы дайынчы программазы илеретинген. Коммунисттиг партия болгаш Совет чазак болза, бистин чурттуң чоңунуң ашы-чем продуктуларына болгаш улустун херекел барааннарына өзүп турар негелдерин чоокку ийи-үш чылда четчир кылдыр хандырап төлөөдө, көдээ ажал-агының күштүг көдүрүшкүнүң дээр, чик болгаш ашы-чем улестүрүңүң дүргөн хөгжүлдөзүн, дээр демиселди калбарткан.

Бо сорулгаларың практика кырына шийирлээр амгы үеде коммунисттиг тургузушкунуң программазының эң чүгүлө составтыг кезээ болур. Коммунизм тургузушкунунда бистин чедилешкени-ривис чүгө иштики тала-биле эвес, харын база бүгү делегей талазы-биле улуг ужуру-дузалыг.

Херекел барааннарының бүдүрүлгезин калбартырын көрүп турар Совет Эвилелиниң программазының талазы-биле оожургал чок чоруктуң демдектери улуг үр эвесте америк буржуаз парлалтага көстүп келген, «амыдыралды денелин бедилер деп бо сүрүшкүндө» Совет Эвилели-биле барыны Европа чурттары чаржыр ужурул деп «Джорнал оф коммерс» деп америк солун бижээң. Мындыг айттырың салып болур: бир эвес капиталисттиг чурттарда чоруп турар боо-чепсектерин эндере бүдүрүшкүнүң орунуга амдыралды денелин бедилери дээр тайбың экономикактиг чарыш эгелээр болза, мында багай чүве чүп деп ыңчаш? «Амыдыралды денелин бедилериниң ыңдыг «сүрүшкүңүң» улустар удурлары бээр бе, ыңчаш?

«Репортер» деп америк журнал чоокку чээрби чыл иштинде делегейниң хөгжүлдөзүнн перспективаларын көрүшүшү, база СССР-де улус ажал-агының хөгжүлдөзүнн бедик темпирлерин капиталисттиг чурттарда экономикактиг доктаашкың-биле болгаш иришиң-биле денелештирсе, Совет Эвилелиниң талазында «кажыаңың» кандай бир чуртке Совет Эвилелиниң халдар деп турарында эвес, а харын журналдык бижип турарың өзүлүг алдыга, «Россия Барыны Европаның дөң байдалдан бодунуң чижээң чүгө чагыс хандыкшылыг чоруу-биле үндүр кызыптар төлөөдө, өзүп турар бүдүрүлгезиниң кезин херекел барааннарың бүдүрүп үндүрүп кылдыр ажылап болгу дей ийик» деп чүведен көрүп турар.

Коммунизм тургузушкунунда, ажалчы чоңарның амдырал денелини көдүрүшкүнүң бистин чаа чедилешкенивс буруу капиталисттиг болгаш колония чурттарың улустарының угааныга болгаш дүрөктеринге улуг саялдары көргүскөн турар деп империализмниң идеолоттары билип турарлар.

Пролетариаттың диктатуразың дээди принцип Ленин ажалчың агының болгаш тараачынарының быжыг бузулбас эвилелинде деп көргөн, ажалчың агы күрүениң эрге-чагыргазың база удуртурулууду тулуп шыдаар болуң дээр ол эвилелди бүгү хөмчөг-биле деткип дузаларың ол негеп турган. Ажалчың агының ажалчы тараачынары-биле эвилелини Ленинниң идеязы пролетар революциязының Ленинниң теориязының эң чүгүлө үндөзүннериң бирээзи болур.

Партия бистин Төрөөн чуртувустун күчүзүңүң үндөзүн болур ажалчың агының болгаш тараачынарының эвилелин могаң чокка быжыгларын бодунуң эң бир дугаар күзүлгези деп санап турар. Ажалчың агының ажалчы тараачынары-биле быжыг эвилелиниң дугайында Ленинниң улуг принципти амдыралга үргүлчү чорудары коммунизм тургузушкунуңа онза чүгүлө ужуру-дузалыг болур. Партияның Төп Комитетиниң сентябрь Пленумунуң салганы улуг чаагай сорулгаларың чедилешкени шийирлээр ажалчың агының болгаш колхозчу тараачынарының эвилелини улам ыңай быжыг-лаарына дузалар.

Сөөлгү үениң дургузунда партияның болгаш чазактың күзүлөп алганы элэң хей практикактиг хөмчөгө көдээ ажал-агының мал ажылы, ногаа ажылы, картофель бүдүрүлгезин ышкаш адырларын хөгжүлдеринге колхозчу тараачынарың экономикактиг сонуургалды бедилдип турар. Ону кылдыра партия болгаш чазак принципаалды Ленинниң айтышкынары барымдаалап турар. Ленин социалисттиг ажал-агының чоруктуң үндөзүн принциптериниң бирээзи кылдыр материалды сонуургалдың принципин идип үндүргөн. Он-он миллион кижилерни улус массаларың улуг революциядан төртүңгөн энтузиазмы хуунуң сонуургалды чоруунуң принцип-биле, хуунуң эрге-ажыкы-биле болгаш ажал-агы саналжылазы-биле дүүшкөн турар болза, чүгө ыңдыг байдалда коммунизмге чедирип болур деп Ленин өөрткөн.

Хуунуң эрге-ажыктарың бүгү ниитилелин, күрүениң эрге-ажыктары-биле дүүштүрер болгаш хуунуң эрге-ажыктарың ниити улустун, ниити күрүениң эрге-ажыктарың чагырты эргежок чүгүлө деп Ленин онза күштүг-биле демделеп турган. Коммунисттиг ниитиледи тургусушаан, бистин партиявыс болгаш Совет чазак ол Ленинниң айтышкыны удуртулга болдуруп турар.

(Төңчүзү 3-кү аринда).

В. И. Лениннің мөчөөн хунүнден бээр XXX чыл оюнун дугайы

Москвага болган хундүткелдик-кажыыдал хуралга эш П. Н. Поспеловтун илеткели

(Тончүзү. Эгези 2-ги арманда.)
Ленин улустарнын ден эргезинин болгаш найыралын идеологиянын тургускан, оон үндезининге хей националдыг Совет күрүнө өзүп быжыккан.

Хууну капиталисттик өңчүзү, капиталисттик бүүдүрүлгө харылзаалары улустарны, нациялары чарып, оларны өжөөнөшкөк уурлангышыктың, дарлаашкынның, ден эвес чоруктуу харылзааларына тургузуп турар. Социалисттик өңчү болгаш оон үндезининге хөгжүп турар социалисттик бүүдүрүлгө харылзаалары улустарны, нациялары каттыштырып, акы-думалыкка найыралдык кады-ажылдажылгазынын болгаш бот-боттарына дузалыжырыннын эгерлеринге сыйрып каттыштырып турар.

Совет Эвилелинде боттанып турар улустарнын ден эргезинин болгаш найыралын улуг идеологияны кижини төрөлгөтөнүн бүү-делетей төөгүдүг хөгжүлдезинин чаа-чаа перспективаларын ажылдык, бүү делегейин улустарнын медреселинге күчүдүг чапталымас саялдары берип турар.

Коммунисттик партия бистин Төрөөн чуртувустун бүү улустарны акы-думалыкка чангыс эпиги өтүбүлгө, Совет Социалисттик Республикаларнын улуг Эвилелинге сыйрып каттыштырган. ССРЭ-нин улустарнын найыралы бистин эң чононалдыг күчүдүг социалисттик күрүнөвистин эң чугула үндезинин бирээзи болур. Бистин чуртувустун улустарны акы-думалыкка дем-каттыжылгага туруп алгаш, экономика болгаш культура талазы-биле чүс-чүс чылдарнын хожудангай чоруун ажып эртен, улус ажыл-агыйнын болуп көрбөзү көдүрүшкүнүн болгаш национал хевирлиг, социалисттик утка-шынарлыг культураны чектелдишкини чедип алган. Бистин партиявистик эскерлишкини чокка чорудуп турары ленинчи национал политиканын түңнели ол-дур.

Совет Эвилелинин улустарнын бүүдүлбас найыралын быжылдарына Ленинни соратниги болгаш херезини уламчылаакчы — Сталин мога чокка ажылдап чораз; улустарнын найыралын быжылгазы партиянын Төп Комитетинин үргүлчү сагыш салгышыкынын чүдү болур.

Бо хунерде бистин чуртувустун бүү улустарны төөгүдүг шыларангай болушкуну — Украинанын Россия-биле катан каттышканын 300 чылын демделеп турарлар. Сыйрып найыралдыг орус болгаш украин улустар бистин чуртувустун бүү улустарны-биле кады коммунизмни улуг тудушкуну тургузуп турарлар. Улустарнын найыралы өзүп, быжылгып турар. Бистин партиявистик, ленинчи-сталинчи национал политиканы найгылыш чокка боттап-дырбашкан, Совет Эвилелинин улустарнын бүүдүлбас улуг найыралын харылзаазын хажыдарын азы кошкандарын кымга-даа болдуруптас.

Коммунизмни дээди чадазынче чортуу шилчилгенин чорудулгазында кижилерни коммунисттик медреселди өзөр деп чүвени Ленин баш бурунгаар көргөн. Коммунисттик медреселге кижизидилгени, күш-ажылы боттарына амьдралдык бирги негелдизи кылдыр хуула бээр чаа кижилерни кижизидерин Ленин коммунизмге шилчилгенин кол негелдеринин бирээзи деп көрүп турган.

III.

Ленин чаа хевирини марксисти партиянын, ленинчин партиянын тургузукчу болур, ол партия эрге-чагырганы чаалап алырынче пролетариатты эдиртип шыдаар деп бодун көргүскөн, бистин улусушту социализмни тинилгезинге экжелген болгаш ам үде коммунизмни тургузушкунун чедишкенин удртуп турар, бүү делегейини революстуг болгаш хосталгалыг шимчээшкинин авангардында чоруп турар. Ленин революстучу марксисти партиянын идеология, организавистик тактиктик болгаш теоретиктиг үндезинерин ажылдап кылган, партиянын үш революцияларын үндүргөн кадрларын сагыш човангыр өстүрүп доруктурган. Ленин партия дугайында бүдүн болгаш шыларангай өөредигни тургускан.

Ленин болза, партияны ажылчын агыннын медреселди, дайынчы, авангарды, эрги ниятелиди күштеринге удр, ниятелиди революстучу социалисттик өзүг чаартып тургузары дээш демиселге ажылчын чонларнын баштычызы болгаш башкызы деп көрүп турган, партияны пролетариаттык диктатуразын удртукчу болгаш башкарыкчы күжү деп көрүп турган. 1917 чылда, кажан партия ажылчын агынны социалисттик революция дээш шитпирлиг тулчушкунче белеткен турда Ленин Коммунисттик партиянын бек алыны болгаш удртукчу ролюн дугайын соруктуу-биле мынча деп бижээн: «Анаа бүүдүрүр бис, ону бистин үвистин угааны, алдары болгаш сеткил-сагыжы деп көөр бис» (Чогаалдар, том 25, арн 239).

Демир дег база демиселге канчалган, ажылчын агыннын болгаш пролетаржы эвес ажылчы массаларын идегели ажылгап турар партия чокка пролетариаттык диктатуразы каш-ла айлар иштинде-даа туруп шыдавас ийик—деп, Ленин айткан. Ажылчын агынны херээ дээш, социализмни болгаш коммунизмни херээ дээш партияны чедишкенин демиселин эң чугула негелдизи болза, партияны чангыс эви болгаш сыйрып каттышканы, коммунисттерни бекид идеялиг чоруунга, медреселдинге, революциянын херезине оларнын бердингенин үндөзүлгөн партиянын хүрээлинин демир

дег сагылга-чуруму болур деп Ленин өөредип турган. Маркс биле Ленинни ажытканы ниятелиди хөгжүлдезинин объективтиг эртемниг хообуларын билери дээрге, бистин херээзис, коммунизмни херээ—тинилтербес дээринге бүүдүрүлди быжылгаар.

Коммунисттик партия бодунуң бүү чартык чүс чыл төөгүдүг ажыл-чорудулгазы-биле улустун долу идегелин чедип алган. Партия кежитүп эвес ажылчы чоннар бодунуң шынчы болгаш идегелин удртукчузун, улустун үндезин эрге-ажыктарын туруштуг камгалакчызын Коммунисттик партиядан көрүп турарлар. Коммунисттик партия болза калбак улус массалар-биле бодунуң харылзааларын көүдөдип база быжылгап турар. Партия болза, ССРЭ-нин Дээди Советинге элчеглиг сонгулдаларга улус-биле сыйрып каттыжылгада белеткенип турар. Совет Эвилелинин улустары коммунисттерни болгаш партия кежитүп эвастеринин блогунуң кандидаттарын найыралдыг деткир дээринге чигзини чок.

Партия дугайында ленинчи өөредиге чугула принциптерин бирээзи болза партияни удуртулганы коллективтинин принцип болур. Партиянын Төп Комитетин Ленин революция мурунуң чылдарында-ла удуртукчуларын коллективни, партиянын принциптерини кадалаакчы болгаш тайылбырлаакчы деп адаан.

«Партиянын принциптери съезиден съезиде чедир сагытылып турар болгаш оларны Төп Комитет тайылбырлап турар»—деп Ленин айтты чораз. Партиянын Уставында көрдүнгөн партияни амьдралдык быжыг нормаларын сагымын Ленин кезээде негеп чораз.

Марксисти-ленинчи теориянын эртемниг үндезинге болгаш удуртукчу кадрларын калбак инициативазына, улус массаларын чогаалдыкчы күжүнге болгаш бот-тынын чоруунга даянып турар Төп Комитетини коллективтиг дуржулгазы болгаш коллективтиг мерген угааны партияны база чуртту удуртурунун шыннын хандырып турар.

Ийн-чангыс кижилерни мурунга чүдүүрүнүн марксизмге таарышпас чоруу удуртулганын коллективтинин принциби-биле шуут удрлангышак болуп турар.

Ийн-чангыс кижилерни мурунга чүдүүр чорук партиянын, оон удуртукчу төвүнүн ролюн кудуладырына, партия организавистарынын болгаш совет улустун чогаалдыкчы идеялиги кудуладырына чедир турар болгаш күрүненин политиктиг удуртукчу ажылдакчыларын улгакчы ажыл-чорудулгазын бекид жужу-дузанын марксисти-ленинчи билри-биле ниятелижир чүзү-даа чок болуп турар.

Ажылда алдалгалдарын болгаш шыкындырыларын чаап болза, чептерини өй-шаанда узуткаар болгаш бистин бүү ажылчыстык чаа-чаа көдүрүшкүнүн чедип алыр төлөздө, бистин партияни, күрүнө болгаш ажыл-агый чорудулгазында чептерини шитпирлиг шүтүмчүлээр херек деп Ленинни болгаш Сталиннин айттышканын Коммунисттик партия бодунуң ажыл-чорудулгазына удуртулга болдуруп турар. Улустун идегелинге болгаш деткимчезинге даянып турар чүгө күштүг болгаш күчүдүг партия чептерини эң дүргөн эдер сорулга-биле оларны шак ынчаар дидим, ажы-биле илереп шыдаар, ону бистин Коммунисттик партиявист шак ынчаар кылтып турар.

Улуг Коммунисттик партия бодунуң бир-ай чангыс эви-биле, бодунуң хүрээлинин идеялиг болгаш организавистик сыйрып каттыжканы-биле, ленинчизмге бодунуң шынычызы-биле, улус-биле бодунуң үзүлбес харылзааны-биле күштүг. Төп Комитеттин ишоль болгаш сентябрь Пленумдарынын шитпирлерин бүү партия чангыс эи-сеткил-биле чүүдүг деп көргөн. Ленинчи тукка шынчы бүү чурттуу партия организавистары болза, бистин партиявист болгаш чуртувусту чаа-чаа тинилгелерге ленинчи оруктап аппарат чоруур Ленинни болгаш Сталинни өөрикчилеринин база соратниктеринин, удуртукчуларын авторитеттиг, мерген угаанын коллективни болур партиянын Төп Комитетин долгандыр боттарынын эң сыйрып каттыжканын көргүскенер.

Эштер! Бистин партиявист кижини ниятелинин революстуг чартылгазы дээш бүү делегейге төөгүдүг демиселдин авангардына бежен чыл чоруп келген.

Ол чартык чүс чылдын дургузунда бистин мадырлыг партиявист Ленинни чечени-биле чугаалаанын өзүгээр алдыга «хензиг үренинчигештен» бодунуң хүрээлинде 7 миллион хире коммунисттер саватынын турар, совет улустун удуртукчу улуг күжү кылдыр өзе берген. Ленинни өөрединге шынчы болуп турар Коммунисттик партия болза, бүү совет улустун найыралдыг деткимчезинге даянып алгаш, коммунисттик тургузушкунуң кайгамчык улуг сорулгаларын быжыг болгаш бүүдүрүлди шитпирлеп, быжыг база үр тайбын дээш демиселди мога чокка чорудуп турар.

Бистин Совет Эвилелинин алдарыг Коммунисттик партиявист делгерезин! (Димиттиг адыш часкаашкыны).

Улуг совет улус делгерезин! (Димиттиг адыш часкаашкыны).

Ленинизм делгерезин! (Димиттиг, үргүлчүлөдиг адыш часкаашкыны. Шупту туруп келген. Хуралды кижикчилери партияни Гимнини «Интернационалды» ырлаан).

ССРЭ-де В. И. Ленинни чогаалдарынын үдүрүшкүнү

Ленинни чогаалдар хей дылдарда үнгөн. «Империализм капитализмни дээди чадазы» деп чогаалы 176 катал, «Күрүнө болгаш революция» 165 катал, «Чүзү кылыры» 139 катал, «Демократтыг революцияга социал-демократиянын ийи тактиказы» 125 катал, «Коммунизмде урулгарын чөөннээр аары» 112 катал, «Бир базым бурунгаар, ийн базым актаар» 104 катал үнгөн. «Улустун өңүктери» деп кышнарлык база олар социал-демократтарга удр канчаар дайылдажып турары?»

«Апрель тезистер», «Улуг эгелешкин», «Материализм болгаш эмпириокритицизм», «Күрүнө дугайында», «Совет эрге-чагырганын элчеглиг сорулгалары», «Россияга капитализм хөгжүлдө», «Марксизм» үнгөн үш үндезинери болгаш тургустунган үш кезектери болгаш өске-даа чогаалдарын он-он үндүрүшкүнери бар.

Улуг Ленинни өлүм чок чогаалдары эң калбак улус массаларын эдилеп-байлаа апарган. ССРЭ-ге Ленинни чогаалдарын алды мун

ажыг катал үндүргөн. ССРЭ-нин болгаш даштык чурттарын улустарынын 79 дылдарына оларны үндүргенини нинти тиражы 265,7 мил. дүг экземпляр болуп турар. Бүгү тиражтын барык бештин бир кезин В. И. Ленинни дөрт үндүрүлгелерге үнгөн чогаалдары ээлеп турар.

Владимир Ильичини чамлык чогаалдарын хей-хей удаа катал үндүргүзгөн. Ылангыч 65 дылдарга окулдуртунган «Аныктар эвилелерини сорулгазы» деп брошюраны 350 ажыг катал үндүргөн.

(СЭТА).

ССРЭ-нин Дээди Советинге сонгулдаларга алдар кылдыр

Бараан саарылгазынын планын күүсеткен

Совет садыгнын ажылын улам экижидер дугайында партиянын болгаш чазактын ап чоруткан хемчеглерин күүседир дээш областын садыг ажылдакчылары социалисттик чарышты калбартканнар. Оон түнелинде областың хереклекчилер кооперациязын нинти системазы эрткен чылдын дөрткү кварталында планын 106,5 хуу, оон иштинде хей ниятинин чеменинге черини планын 110,2 хуу күүсеткен.

Райполар талазы-биле алырга дөрткү кварталда бараан саарылгазынын планын Барын-Хемчик 107,6 хуу, Бай-Тайга 118,3 хуу, Чөөн-Хемчик 103,9 хуу, Сүт-Хөл 118,3 хуу, Бин-Хем—104,1 хуу күүсеткенер.

Чоннуң чугула херектел бараанарын садыглаашкын улам калбартып, эң ылангыч колхозчу малчынарнын херектелип хандыр талазы-биле хемчеглерин ап чорудуп турар. Ам областың садыг ажылдакчылары ССРЭ-нин Дээди Советинге сонгулдаларга чедишкенин ужуражыр дээш социалисттик чарышты калбартып, бот хүлээлгелерин ап турарлар.

И. ТОРЖУ.

Бистин хүрээзис

ССРЭ-нин Дээди Советинге сонгулдаларга чедишкенин ужуражыр дээш Сарыг-Септин үлетпүр комбинадынын коллективни бедиткен хүлээлгелерин албышан, шалпычы ээлчеге кирген. Коллективни чехтери социалисттик чарыштын хүлээлгелерин алганнар.

Комбинаттын дарганнаар цехи январь, февраль айларда бүүдүрүлгө планын 200 хуу, кидис идик кылтыр цех 200 хуу, даараныл цехи 110 хуу, сапог даараар цех 150 хуу, пиорама 150 хуу, а нинти комбинат 110 хуу күүседир деп хүлээлгелер алган. Ол ышкаш тус-тус ажылчыннар база бекид хүлээлгелерин ап турар.

Колхозчу чоннуң өзүп турар херектелип хандырар дээш комбинаттын ажылдакчылары алган хүлээлгезин чедишкенин күүседирлер.

Ф. МЕТЛЯЕВ.

Бүү улустун байырлалыга

Кызылдын сапог даараар мастер-скаязынын коллективни ССРЭ-нин Дээди Советинге сонгулдаларга чедишкенин ужуражыр дээш социалисттик чарышты калбарткан. Шалпычы эң Рошинини саналын өзүгээр коллектив күш-ажылдын бүүдүрүлгүн 5 хуу бедитип, январь, февраль, март айларын планын күүсетпешкан, продукциянын бот-үндезин чингедирин чедип алыр деп хүлээлгени алган.

Ол ышкаш бүүдүрүлгенин ажылдап турар шөлүн алгыттай тургаш, бүүдүрү продукцияны көүдөдир деп ленинградчыларын эгелекчи саналды коллектив изини-биле хүлээп ап, чоннуң херектелип хандырар болгаш эки шынарлыг быжыг, шиникчилерин үндүрер. Ол хундулуг болгаш харыскалгалыг сорулганы күүседир дээш коллектив кызымаккай ажылдап эгелен.

А. САНИКОВ,
И. МААДЫР-ООЛ.

Күш-ажылы аалдар

ССРЭ-нин Дээди Советинин сонгулдаларына күш-ажылчы аалдар кылдыр Кызыл районун Чедерде «Тинилге» колхозтун хову бригаданы тарылгага белеткелди күштелдирип турар. Бригадир эш Чылбактыг удуртулгазы-биле кол тараа кылтуурээ болур кызыластын үренинин 90 тонна ажыгны арыглап дооскан, чаксы тарылгага хереклээр чепсек-херекселдин септелгезин чорудуп турар.

С. СЕДЕН-ООЛ.

Хүлээлгелерин ап турар

Кызымаккай күш-ажылдын түнелинде Улуг-Хем районун үлетпүр комбинадынын ажылчылары дааранылга цехинде эш Маркелова хүн бүрүде нормазын 125 хуу, чазаныр цехте эштер Князева, Шевцов, Сундуй олар хүн бүрү нормазын 118—121 хуу күүседир турарлар.

Ам олар ССРЭ-нин Дээди Советинге сонгулдалар хунунге чедишкенин ужуражыр дээш бедиткен хүлээлгелерин алган ажылдап турарлар.

Х. СЕМИС-ООЛ.

МТС чөвүлелинин хуралы

Бай-Хаак МТС-тин чөвүлелинин хуралы чоокта чаа болуп эрткен. Анаа СЭКП ТК-нын сентябрь Пленумунуң доктаалын боттандырып турарынын дугайында болгаш 1953 чылда колхозтар биле МТС-тин аразында чарган керээзини күүселдизин дугайында айтырылдары чугаалашкан.

Коммунисттик партиянын болгаш Совет чазактын хүн бүрү улуг сагыш салгышыкынын ачызы-биле МТС бирги черини техниказы-биле хандыртырган. Чүгөле 1953 чылда безин 800 мундан ажыг рубль түнүгү чаа-чаа дыка хей техникаларын алган. Чаа тракторлар болгаш комбайнар-биле кады буга казар, малга чемнер хайындырып бээр машиналарын, культуторларын, саякаларын, трактор дырбаштарын, боду чоруур сизген кезер машиналарын болгаш оон-даа өске хей санын чепсетелдерин алган. МТС-тин техника-биле хандыртылганы колхозтарын тарылга шөлдерин улам болбазырадырынга, колхозтар-биле чарган керээзин күүседиринге идиг болур.

МТС-тин удуртук ажылдакчылары колхозтарга ам-даа чептес дуза көргүзүп турарын чөвүлел хуралга санап бергенер шүтүмчүлээнер. Механизатор кадрлар кошмак ажылдап, бар техникаларын күжүн долу ажылгап шыдавын турарлар. Ол ышкаш мал ажылын улам ыңай хөгжүдеринин херезинге, ылангыч сизген белеткээринге, силос салырынга, оон онгарларын казарынга, сугтарылга бугаларын кылдырынга МТС-тин коллективни чептес ажылдаан. МТС-тин бүү механизаторлары дүжүт ажаал алышыкынын соонда көдээ, ажыл-

агыннын ажылдарын чорударын соксаткаш, септелгеже кирген.

МТС колхозтар-биле чарган керээзин күүсетпээн. Оон тодаргай чижээ болза, Жданов аттыг, Сталин аттыг болгаш Калинин аттыг колхозтарга сизген болгаш шыктыг чемпер белеткээринин планын күүсетпээн. Мал ажылынын фермаларында хей күш кирер ажылдарын конуг багай механизастаан.

Калинин аттыг колхозтун даргазы эш Есипов, Буденный аттыг колхозтун даргазы эш Полев олар МТС-тин тускай эртемниглерин хөрүнүнү ажылдап кылдырды, колхоз баштаар черлери-биле дугуржулга чокка боттарынын кара-туразы-биле кылтыр чоруктар барын айтканнар. Чижээ, Буденный аттыг колхозтун үнүш дүжүдү эвээш 110 гектар черин колхоз баштаар чери-биле дугуржулга чокка алдарган, ол ышкаш Калинин аттыг колхозтун Хадында төраа культуураларына ажылгавас 150 гектар черин МТС-тин кол агроному эш Бакчевников бодунуң кара-туразы-биле лүщенине кылдырган чүүл бар.

Көдээ ажыл-агый машиналарынга хереклээр артык кезектерин тылтынар талазы-биле МТС-тин дирекция чери чогуур сагыш салбайн турарын болгаш трактористерин, комбайнчилерин, чолаачыларын өөредилгезин чорутпайн турарын МТС-тин инженер эш Шубин шүтүмчүлээн. МТС-тин ажылын экижилер болгаш районнуң көдээ ажыл-агыйн көдүрер хемчеглер дугайында МТС чөвүлелинин хуралы доктаалды хүлээп алган.

С. ТУШКОВ.

Эки ажылдыг чолаачы

Улуг-Хем районда Партиянын XIX съезидин атыг көдээ ажыл-агый артелинин «ГАЗ—51» деп машиназынын чолаачызы эш Г. Я. Ношкин колхозчу бүүдүрүлгенин чектелдиреринин херезинге ак-сеткилдиг киржил, советтин бирги чергелиг техниказын чөп ажылдап турар. Ол бодунуң коммунист хүлээлгезин алдары-биле күүседип, колхозта үш машиналарын үргүлчү ажылдарына белеткеп алган турар.

Машиналарын чолаачылары Чарык-Каракка, Шоно-болга болгаш өскелерге-даа бүү тала-биле дузалажып, өөредип турар. Машиналар-

нын биче-ле көдээ үрели бээрге, эш Ношкин дораан-на септеп ап турар, ол үш машиналарын эзулуг механик болуп ажылдап турар. Мергежилдиг чолаачыдан машиналарын үр үде үрелишкин чок ажылаары хамааржыр. Бистин колхозтун машиналарын-биле кады алган коммунда колхозтарнын машиналарын бир чылда безин ажылдап үрели бээр мергежил чок чолаачылардан хамааржыр-дыр. Ынчангаш чолаачы бүүрүнүн мергежилни бедилерип чугула.

С. МИЖИТ-ДОРЖУ.

Ажылчы човуң кадыкшылы дөөш

Каа-Хем районда «Ленинчи орук» колхозта эмнелге салбырынын эргелекчи эш В. Григорьева бодунга онаашкан ажылынга ак-сеткилдиг ажылдап турар.

Эш Григорьева 1951 чылда Татар АССР-ниң ортумак эмчи школазын конугу эки дооскаш, оон дораан бистин областың Каа-Хем районга ажылдай берген. В. Григорьева бот чылдарын иштинде чоңа совет эмнелгенин ажык-дузанын дугайында тайылбыр ажылын хүн-бүрү чорудуп, кызымаккай ажылдап келген.

Оон-биле чергедештир эш Григорьева хей-нинтинин ажылынга база иденкейлиг киржиң турар. Ол комсомол комитетинин кежигүүнү, агитатор, комсомолдун политөөредилгезинин пропагандази болгаш культуармейжи, ол ажылдарын эки чорудуп турар.

Колхозтун сүт-бараан фермазына үргүлчү барып, ында ажылдап турар колхозчуларга эмчи дузаламчызын доктаамал көргүзүп, арыг-шевер дугайында лекцияларын, беседаларын чорудуп турар.

С. КОЛ.

Колхоз тудугларынга шөфтээшкин

ТООРА-ХЕМ. (Радио-биле). Колхоз тудугларына дузалаар эгелекчи саналдарын делтип, СЭКП Тожу райкомунун бюроз болгаш райкүүсүком чоокта чаа шитпир хүлээп алган. Ол шитпирин өзүгээр январьнын 17-де район тевүнүң коллективтери воскресник организастаан.

«Май бири» база «Совет Тыва»

колхозтарга чоруткан ол шөфт ажылынга киршиккен 70 кижини чангыс хүн иштинде 80 ажыг кубометр тудуг ыяжын бедиткен. Анаа районнуң харылзаа конторазынын эмнелгенин партия болгаш комсомол райкомнарын коллективтери эки ажылдааннар.

В. УЗЕК.

Малчынын чедишкени

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь» 30 чылдыг колхозтун чылгы мал фермазынын эргелекчи Ооржак Алдын-Сарыг ол ажылынга 1949 чылдан эгелеп ажылдаан. Ынчанга 160 башты хүлээп алган турган, ажаалда хайтааралды экижиткенден бо аразында каражалыг таварылга болбаан, фермазын чылгызы ам 583 чедир өскөн.

К. МАШПАК-ООЛ.

МТС-терде тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарынын күсүкү, кышкы септелгезинин чоруп турарынын медээзи

(Январь 20-де, хуу-биле)

МТС-тер аттары	Трактор-аар	Автомобил-аар	Сейкалар	Культу-виторлар	Лушьял-виторлар
1. Сарыг-Сеп	84,6	81,3	82,8	76,2	88,2
2. Чаа-Хөл	77,8	78,6	93,5	100,0	75,0
3. Чадаана	76,7	94,4	60,5	28,6	42,9
4. Балгазын ММС	66,6	16,7	53,8	—	50,0
5. Кызыл	65,2	76,0	41,2	60,0	50,0
6. Бин-Хем	64,9	56,4	64,0	34,6	46,2

УЛУС ДЕМОКРАТИЯЗЫНЫҢ ЧУРТТАРЫНДА

Болгарияның Улус Республикасының гидротудуужулары улуг тинделгени чедиң алганнар. Димитрово хоорайның чоогунда Струма хемде „Студена“ деп суг шыгжамырының тудуушкуну доозулган. Ол суг шыгжамыры хоорайның улуттүрүгү ранын суг-биле хандылар. ЧӨРӨКТА: „Студена“ деп суг шыгжамырының плотиназы.

Пекинде соңгулда мурнууң кампаниязы

ПЕКИН. «Бэйзинжибао» солунун дыйнадып турарын ёзугаар алырга, Пекин районнарының соңгулда комиссиялары бадылаашкынарның хүнү январь 24-түн хүнү болур деп чарлаан. Оон-биле кады бүгү соңгулда участоктарында улус төлээкчилеринин чер-чер хуралдарына Пекинин чоунун депшидил үндүргени кандидаттарынның данзызын база чарлаан. Депшиткен кандидаттарның даңзылары Кыдаттың Коммунисттик партиязының, улустун чазаның болгаш кыдат ажилчыны аңгыны чоунун ортузуна кызыгаар чок бүзүрелди болгаш деткимчени ажылап тура-

рының дугайын херечилеп турар. Кандидаттарның аразында партияның удуртукчу ажилдакчылары, улус чазаның кежигүннери, найсылалдын заводтарының болгаш фабрикаларының дээр кижилери, күш-ажылдын мадырлары, эртемниң, литератураның, уран-чүдүлдү сурагы ажилдакчылары бар.

Ук солунун айтып турарын ёзугаар алырга, амгы үеде янзы-бүрү соңгулда участоктарында болгаш округтарда кандидаттарның боттарының соңгукчулары-биле ужуражышкыны эрттип турар.

(СЭТА).

Венгрияның күрүне хуралының сессиясында

БУДАПЕШТ. Венгер Улус Республикасының күрүне хуралының сессиязы январь 21-де ажытылган.

Күрүне хуралының даргазы Шандор Ронаи сессияны ажытыпшаан, Совет Эвилелиниң Коммунисттик партиязының болгаш Совет күрүнең тургузукчузу, бүгү делегейниң ажилчы чоңнарының генналдыг баштыкчызы В. И. Ленинниң тураскаалын бодунуң чугаазына тураскаап чугаалаан.

Дарганың саналын ёзугаар күрүне хуралының депутаттары В. И.

Ленинниң тураскаалын туруп ёзулааннар.

Күрүне хуралы моон дараазында хүн айтырын хүлээп алган:

1. 1954 чылда күрүнең улус ажил-агы планының дугайында план эргелелиниң даргазы Бела Саманин медээзи,

2. Хамаатыларның билдиришкенин көөрүңүз дугайында хоойлу төлөвилели,

3. Венгер Улус Республиканың суд тургузуунуң дугайында хоойлу төлөвилели.

(СЭТА).

Чехословакияның пест-таавы үлөтүрү продукцияның ассортиментизин калбаргыч, шынарын экижидип турар

ПРАГА. Чехословак телеграф агенттигелиниң дыйнадып турарын ёзугаар алырга, Чехословакияның пест-таавы үлөтүрү продукцияның ассортиментизин калбаргыч, шынарын экижидип турар.

Либерец хоорайда улустун «Текстиль» деп бүдүрүлгезиниң ажилчы чоңнарының коллективин

пестерниң 2 муң хире чаа хевирлери белеткэн. Оон штинден 400 хевирлерни массалык-биле бүдүрүп эгелей берген.

Совет бүдүрүлгениң чаартыкчызы Чутихтиң методу-биле ажылдап турар аргыкчылар продукцияның эки шынарын чедиң ап турарлар.

(СЭТА).

Тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүделениң президиумунуң хуралы

БЕРЛИН. АДН агенттигелиниң дыйнадып турарын ёзугаар алырга, январьның 20-де национал шаңналың лауреады профессор Вальтер Фридрихтиң даргаданы-биле тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүделениң президиумунуң хуралы болуп эрткен.

Тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүделениң даргазы профессор Вальтер Фридрихтиң эге чугаазының болгаш янзы-бүрү чурттарда тайбың дээш шимчээшкениң болгаш делегей байдалының дугайында чингине секретарь Гейнец Вильманниң илеткелиниң сөвүндө чөвүделениң президиуму даштыкы херектер ми-нистрлерниң чөвүлө хуралы-биле холбаштыр тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүделениң сорулгаларын көргөн.

Даштыкы херектер министрлериниң чөвүлө хуралы-биле холбаштыр тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүделениң президиуму дөрт улуг күрүнелерниң чөвүлө хуралын чылдырар чорукту байырлап турар меделгелди хүлээп алган.

Даштыкы херектерниң дөрт министрлериниң чөвүлө хуралы, улустар аразының дүшкүрүлүг чоруун чавырылдырарының, база амгы үе-

де тайбыңны ханызы-биле сүртедиң, улустарының амдыралына кыжанып турар бүгү-ле айтырларының, база герман айтырыгыны шийтирлээриниң талазы-биле баштайгы базым кылдыр көрүп турар бис деп ол меделгелде чугаалап турар. Тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүлөли Германияның ийи кезектериниң бүгү эр, херэеженнерин даштыкы херектерниң дөрт министрлериниң чөвүлө хуралына таарымчалыг байдалды тургузар дээш боттарының бүгү күженишкенин салырынче кыйгырып турар.

Бодал-оналдарда бүгү ылгавырларга болгаш чардышкына ойтур шавышкыны бээр дээш нийти Германияның бот-боттары билчир чоруунга орукту тывары эрежок чугула, чүге дээрге, ол чорук герман айтырыгыны шийтирлөп турарының үезинде делегейниң улустарының бот-боттарын билчир чоруун чингедир.

Шак ол бот-боттарын билчир чорукту болдунар аргажок кылырын күзөп турар кижилерге уду демиселче бүгү ажилчы чоңнары тайбың дээш демиселчилерниң немец чөвүлөли кыйгырып турар.

(СЭТА).

Канада-совет найыралдың нийтиелениң ажил-чорудулгазы

ОТТАВА. «Вестник» солунун меделээзини ёзугаар алырга, февраль айны канада-совет найыралдың айы кылдыр деп канада-совет найыралдын нийтиелениң национал чөвүлөли чарлаан. Ол айның үезинде

бүгү Канадага совет киноларның көргүзүлгезин органиастаар. Ол киноларның дыка хөйү Канадага бир дугаар үнер кинолар болур.

(СЭТА).

Херэеженнерниң Бүгү-делегей демократтыг федерациязының күүскомунон сессиясында

ЖЕНЕВА. Херэеженнерниң бүгү-делегей демократтыг федерациязының күүсөкчи комитетиниң анаа январьның 16-дан эгелээш, 19-ка чедир болуп эрткен сессиязы-биле холбаштыр январьның 21-де Женевага парлалга конференциязы болуп эрткен.

Федерацияның күүскомунон даргазы Эжени Коттон ол организацияның сорулга-бодалгаларының дугайында федерацияның ажил-чорудулгазының болгаш күүскомунон сессиязының ажилының дугайын парлалга төлээкчилеринге чугаалап берген.

1945 чылда тургустунган херэеженнерниң Бүгү-делегей демократтыг федерациязы бодунуң хүрээлинде делегейниң 66 чурттарының 140 миллион херэеженнери катыштырып турар. Оон сорулгазы болза, чаа дайыны болдурбазы, херэеженнерниң демократтыг эргелери болгаш бичир урууларны камгалаары дээш демисежири болур.

Федерацияның күүскомунон сессиязының ажилына 31 чурттарын төлээкчилери киришкен деп Коттон меделгэн. Сессияга федерацияның ажил-чорудулгазының түнели үндүргөн болгаш сөвүлгү үениң дүргүзүндө оон шимчээшкениниң чедишикенин демделгэн резолюцияны хүлээп алган. КНО-нун экономикагы болгаш социал чөвүлелиниң херэеженнер байдалының дугайында айтырыгын талазы-биле комиссиязының элчелгил сессиязына херэеженнерниң эргелериниң декларациязы үндөз болур ужурулг сагындырылгы бижитки белеткэрин федерацияның секретариатына дааскан деп Коттон чугаалаан.

Дөрт күрүнелерниң даштыкы херектер министрлериниң Берлинге болур чөвүлө хуралының киришкелеринге чорудар бижиткини текстиниз федерацияның күүскому чүдүлдү деп

(СЭТА).

Партияның программазының дугайында АКШ-тың депшилгелиг партиязының меделгели

НЬЮ-ЙОРК. АКШ-тың депшилгелиг партиязының удуртулгазы 15 штаттардан партияны 85 удуртукчулары олурдушкан, партияның национал комитетиниң үш хүн үргүлчүлүн чөвүлө хуралының сөвүндө америк даштыкы болгаш иштики политикага хаара туруп турар программаның талазы-биле, а ол ышкаш хоойлужудуга чүдүлгениң программазының талазы-биле меделгели хүлээп алган дээрин чарлаан. Даштыкы политиканы айтырларының талазы-биле партия АКШ-тың конгресинге «конституция ёзугаар дайын чарлаар эрге чүгле конгресин болурун бадыткап турар болгаш дайының баштайгы чарлаашкыны чокка кандыг-бир даштыкы чуртче чепсектиң халдаашкының дугайында күүсөкчи эрге-чагырганың дужаал бээр эргезин күш чок болдуруп турар» дем катыштырган резолюцияны хүлээп алыр деп кыйгырыны кириген.

Америка Кореяга уду дайының конгресиниң чөпшээржилгези чокка эгелей берген барымдаа бар болганы-биле, дем катыштырган шак ыдыг резолюцияны хүлээп алыры эрежок чугула деп ол меделгелде тайылбырлап турар.

Меделгеле атомнук бомбаны хоругдулар, бүгү-ниити чепсек дүжүрүлдезин чорудар, Барыны Германияны катал чепсеглээр чорукту соккадыр, Германияны «демократтыг болгаш тайбыңга ынакшылдыг чурт» кылдыр катыштырар деп кыйгырыл-да айтып турар.

Депшилгелиг партияның национал комитетиниң секретары Болдуниң илеткелиниң сөвүндө хүлээп алдыган, даштыкы политиканың айтырларының талазы-биле меделгел Эйзенхауэрниң чурттуң байдалының дугайында оон чоруккан бижинде болгаш чокта чаагы өске-даа меделгелдеринде тайылбырлатынган даштыкы политиказың чидин-биле шүгүмчүлээ. «Даштыкы политиканың талазы-биле президентиниң программазы соок дайыны үргүлчүлээрин көрүп турар. Даштыкы херектер министрлериниң ам болур деп турар чөвүлө хуралына бүгү делегейниң оонап турар идегелдерин ол херекке албайн турар-дыр. Ол бистик чеп-

(СЭТА).

Америк сенаторлар АКШ-тың экономикагы байдалының дугайында

ВАШИНГТОН. Январының 18-те хамаарышпас сенатор Морзе (Орегон штаттан) сенатка чүве чугаалап тургаш, конгресс экономикагы буураашкыны соксадыр дээш хемчеглерни доп-дораан алырып негези. Орегон штатта амгы үеде ажил чокталышкыны «коргунуң хемчээлге» четкен болгаш универсалдыг магазинлерниң бараан саарылгазының боттук кызырлалды болуп турар деп Морзе айткан. Чазаак ээли тыпсылдашкыны системаның парылдакшы, соңгу барын районнар-га будурулгени кызырар чорукка чедирип, ол районнарда нийтиниң тудуг ажилдары күш чок болдурган дээш Морзе чазакты шүгүмчүлөп турган.

«Амгы үеде Американың экономикагы корум-чурум чок дээриниң дугайында сывыранып безин чугаалавас ужурулг деп республиканчыларның бадыткалы» Морзе бууруу шапкан. Республиканчылар чазактың экономикагы политиказын боттарының чугаалажышкыны-биле шүгүмчүлөп турар кандыг-даа кижилер чуртту буураашкына чедирер деп американынны билдире-

рин оралдажып турарлар деп ол чугаалаан. Ынчаарга АКШ болза, «экономикагы боттук факторлары-биле» үскүлөжип турар, ол факторларын бирээни чүд дээрге, чазактың бюджет политиказы американынның садып алыкчы арга-шизээни хүн-бүрү кызырлар чорукка чедирип турары болур.

Демократтыг партиядан сенатор Хэмфри Морзениң меделгелине катышкан. Көдээ ажил-агы машиналарының садышкыны 20—25 хуу кызырлап болгаш автомобильдер садышкыны база кызырлап турар деп ол чугаалаан. Саң министриниң оралакчызы Бэрджесиниң илеткелинде «ажыл чокталышкыны барык 25 хуу четпезиң шагда, чазак кандыг-даа хемчеглерни албас ужурулг» деп сөзүн чижек кылдыр алгаш, Хэмфри ол дээрге, «16 миллион ажил чоктар дээр чүве-дир» деп меделгэн. Ол чорук Нью-Йорктун «Нэшл сити бэнкоф Нью-Йорк» деп банкызына тааржыр-ла ыйнаан, ынчалза-даа ажил чок болу бээр 16 миллион кижиге канчап-даа таарышпас чүве-дир» деп чугаалаан.

(СЭТА).

Дөрт күрүнелерниң эксперттериниң Берлинге хуралы

БЕРЛИН. Январь 20-де Берлинге америк шериг администрациязының бажыныга эксперттерниң үшкү хуралы болуп эрткен. ол хуралга даштыкы херектер министрлериниң чөвүлө хуралына белеткелдер-биле холбашкан кол техниктиг айтырларны чугаалажып көрүүшкүнү доо-

зулган болгаш чогуур шийтирлерни хүлээп алган.

Тодаргайлатынып шыдавайн барган чамдык кезектерин тус-тус айтырларын талазы-биле эксперттерниң аразына шуут консультацияларны кылып тургаш таарыштырып алган турар.

(СЭТА).

Мурнуу Кореяның ужудукчунуң Соңгу Кореяже ужуруп келгени

ПХЕНЬЯН. Кореяның төп телеграф агенттигелиниң меделээп турарын ёзугаар алырга, лисыманчы армияның биче лейтенантызы Цой Ман Чжон бодунуң самолёду-биле Соңгу Кореяның аэродромярының бирээниге хонупкан. Лисыманчы

бөлүктүн өскерликчи политиказын бүзүрөп көргөш, Цой Ман Чжон Корея Улус-Демократтыг Республиканың талазынче кирер деп шийтирлээ деп агенттигел айтып турар.

(СЭТА).

Турцияда шуурган

АНКАРА. Парлалганың меделээп турарын ёзугаар алырга, Чөөн Анатолида элзэн каш хүнериниң дүргүзүндө шуурган болуп турар. Вилбетакта, Бингелде, Тунджелде, Мушта харнык дүшкөп кылыны үш

метр чедиң турар. Ол черлерде демир орук болгаш машина оруктары дуй бастырган. Ол оруктар-биле чоруушкун соксаан.

(СЭТА).

Харысалгалыг редактор Д. О. БЕГЗИ.

ГРИПТИ ПЕПТЕРЕТПЕЦЕР!

Грипп—халдамырлыг аары. Чарааның чаштанчызындан, азырып бышкырганындан болгаш чок тургаш чугаалашканындан дамчып халдаар; аарыг кижиниң дүңкүзүндө болгаш чөдүргенинде, ошкажырындан болгаш кол тутчуп мендилежиринде; аарыг кижиниң ажылап турган аржылындан, думчук аржылындан, аяк-савазындан болгаш өске-даа чүдүлдерин дамчыштыр халдаар аарыг.

Грипп колдуунда думчук суу төктүрү-биле, чөдүл-биле, нийти кошкаашкын-биле болгаш эгт изири-биле (температура-биле) аарып илерээр.

ГРИППТЕН ААРЫП БЕРГЕН ҮЕНЕДЕР ДОП-ДОРААН ЭМЧИГЕ БАРЫҢАР, БАЗА ЭМЧИНИҢ АЙЫТКАН ЧУРУМУН БОЛГАШ ЭМНЭЭШКИНИН ШЫҢҒЫ САГЫҢАР.

Бодун болгаш догандыр турарларны грипптен канчаар камгалаарың?

Чөдүренинде болгаш бышкыраында догандыр турарлардан өскээр көрүнгөш, аскыдарны болгаш думчукарны думчук аржылы-биле дугулар, шала кырынче дүңкүрбөнер.

Хол тутчуп мендилежиринде болгаш ошкашкындан чайлап чорулар.

Холукарны үргүлчү-ле чунар, мага-бодунарны, иштики болгаш даштыкы хевирниң арылаашкыны сагыңар. Холукарны чөм чиринерниң эмбрунда чунар.

Грипптен аараан киж-биле чаңгыс орунга удуваңар, нийти аржылыды, думчук аржылыды, дөжөкти болгаш өске-даа хөп чүлүн ажыглаваңар, база чаңгыс савадан чөмөнөңер.

Өрээлинерни үргүлчү-ле агаарга каксыңар. Бодунарның организмиңерни спорт-биле болгаш гимнастика-биле быжыгалаңар. Аарыг агаарга үргүлчү үнүп туруңар.

Грипптен аараан демдектерин уруларны школаже, уруулар садынче, элзизинче болгаш өске уруг ларже чорутпаңар.

Грипптен аараан илер уруукарны ажаарыңарда, ылангы уругу-ү эмзирериниң үезинде аскыдарны болгаш думчукарны марли-биле дуй шып алыңар.

Бир эвес бажыңыңарда грипптен аараан киж бар болза,

ЧУНУ КЫЛЗА ЧОГУУРУЛ?

Аргалыг-ла болза, аарыг кижини кадык кижилерден аңгылаңар.

Аарыг кижиге тускай орундан аңгылап беринер. Бир эвес аарыг кижини аңгы өрээлге чытырар арга чок болза, аарыг кижини орун көжеге-биле дугулар.

Аарыг кижини кылынадыр шуглавышаан, өрээлди үргүлчү агаарлыдыңар.

Аарыг кижиниң чыдар өрээлин өл пөс-биле үргүлчү чодуп туруңар.

Аарыг кижиге аңгы аяк-саваңы, аржылыды, дөжөктүң эт-херекселдерин болгаш оон-даа өске чүдүлдерни тускай ажыгалаарын харагалдаңар. Аарыг кижиге дүңкүрер чүвени салып беринер, ону хүнүң-не изиг суг-биле чайлап төгүңер.

Грипп-биле демисежириниң бүгү дүрүмүңер сагыңар, база оларны күөсүдерин догандыр турар кижилерден негезер.

Тыва областың санитар чырыдышкын бажыңы.